

A tanítás művészete

A nevelőoktatás legfőbb célja: az akaraterős valläserkölcsei jellem. Hogy ezt a célt a tanító elérje, szem előtt kell tartania a többi célt is, melyre a gyermeket elő kell készíteni, vagyis az állami, társadalmi, gazdasági stb. célokat, hogy így az akarat minden irányban fejlődjön és hogy az az erkölcsi belátásnak mindenkor megfelelhessen. Ezért sokoldalú érdeklődést kell a gyermekben ébresztenünk. Az érdeklődés olyan sokoldalú belső szellemi tevékenység, amelyből minden irányban cselekvés jön létre. Az oktatás tulajdonképpeni célja tehát a sokoldalú érdeklődés.

Ha a sokoldalú érdeklődést alanyi szempontból vizsgáljuk, vagyis, ha azt nézzük: milyen legyen az érdeklődés, megállapíthatjuk az oktatás módját: a tanítási fokozatokat. A sokoldalú érdeklődés ugyanis minden ismeretszerzésnél fontos szerepet teljesít, mert megindítja a belső szellemi munkát: az új ismeretet a) elfogadjuk s felfogjuk olyképpen, hogy minden részét tisztán, világosan látjuk; b) az új ismeretet a régiekkel összehasonlítjuk, összekapcsoljuk; c) az egész gondolatcsoportot áttekintjük, összefoglaljuk; d) az újat alkalmazzuk. Láthatjuk tehát: a sokoldalú érdeklődés megkívánja, hogy a megismerés anyagát lélektani módszer szerint dolgozzuk fel.

Ha a tanítási anyagot is e fokozatok szerint nyújtjuk, akkor a leghelyesebb utat követjük, mert a lelki működés törvényeit tartjuk szem előtt; míg ha e fokok bármelyikét mellőzzük, céltalan, eredmény nélküli munkát végzünk.

A nevelőoktatás célját és a tanítási anyag feldolgozásának módját tudományosan Herbart határozta meg. Később a Herbart-féle 4 fokozatot kibővítették, amennyiben az első fokozatot két részre osztották. A tanítás fokozatai tehát:

Előkészítés. (Analysis.)

Az új anyag nyújtása. (Synthesis.)

Az összekapcsolás. (Associacio.)

Összefoglalás. (Systhema.)

Alkalmazás. (Funkcio.)

Az első fokozatnál, vagyis az előkészítésnél még külön választjuk a célkitűzést, amelyet szükség szerint vagy az előkészítés előtt, vagy utána alkalmazunk.

A célkitűzés.

Az akaratnevelés legfőbb tényezője: a gyermek öntevékenységeinek felébresztése. Az olyan tudás, melyet valahogy rákényszerítve beleöntünk a gyermek fejébe, nem sokat ér. Csakis az az

igazi és maradandó tudás, melyet a tanuló maga is akar és amelynek megszerzésében közreműködik. Ha azt akarjuk, hogy a gyermek a tanítás folyamán úgy szellemileg, mint testileg egyaránt aktív módon szerepeljen, előre meg kell mondanunk a célt, melyet el kell érnie.

Az olyan tanítás, ahol a tanulók nincsenek tisztában az óra céljával, mindig csak zavart és rendetlenséget okoz, a gyermeket a munka helyett kedvetlenség, unalom fogja el.

A célkitűzés lelki folyamatot indít meg, érdeklődést és képzetársulást idéz elő. Az öntudatot kizárólag elfoglalja az új képzet számára és a többi képzetet a tudat küszöbe alá nyomja; a tanulót a várakozás lelki állapotába juttatja s abba a gondolkörbe helyezi, amelyben majd mozognia kell; ezzel megóvja lelkét az elkalandozástól; irányt mutat a gyermek lelki tevékenységének, azaz öntevékenységre indítja.

A célkitűzésnél mindig meg kell találnunk azt a pontot, ami iránt a gyermek érdeklődik, például természetrajznál: ha egy növényt vagy állatot akarunk ismertetni, úgy tűzzük ki a célt, hogy egy sajátlagos életjelenséggel vagy életvisztonnyal megkötjük a gyermek lelkét. Ha pl. a hóvirágról kellene tanítanunk, a célkitűzés ilyen lehet: elmondjuk a hóról és a hóvirágról szóló kis mesét s azután megmondjuk, hogy erről az első kis tavaszi virágról fogunk beszélni. Az állatoknál pl. így: Hallottatok-e már olyan állatról, amely végtagok nélkül is tud menni? (A kigyó.) Most erről fogunk tanulni. Beszéd- és értelemgyakorlatnál; pl. egy kis történetet mondunk arról a gyermekről, aki mindig póru jár, mert nem ismeri az órát. „Hogy így ne járjunk, ma az óráról tanulunk.” Ha a könyvről kell tanítanunk pl. „Minden iskolás-gyermeknek van egy jó barátja. Mi lehet az? Ma tehát a könyvről fogunk beszélni.”

A célt úgy is kitűzhetjük, hogy egyszerűen bemutatjuk a tárgyat, amiről szó lesz; pl. olvasmánytárgyalásnál az író tolláról lesz szó: felmutatjuk a tollat és megmondjuk, hogy most erről olvasunk.

A célkitűzés legyen tartalmi és nem alaki, vagyis a tanítás lényegére vonatkozzék. A sablonos bevezető frázisoknak nincs befolyásuk a gyermek érdeklődésének és öntevékenységének felkeltésére. Alaki célkitűzés pl. olvasmánytárgyalásnál nem ez: „Ma olvassuk a 10. oldalon levő olvasmányt,” ehelyett „Ma egy kis történetet olvasunk arról, hogy miért nem tud a gerlice fészket rakni.” Földrajznál; pl. „Most Magyarország hegyeiről tanulunk; ehelyett: „Ma megnézzük, mit mondhatunk Magyarország hegyeiről.”

Különösen nagy gondot kell fordítanunk a célkitűzésre oly tárgyakkal, ahol a tanítási tárgy elvont fogalom, pl. számtan, mértan és természettani tanításoknál. Ilyenkor a célkitűzésnél mindig egy-egy megoldandó probléma elé kell állítanunk a tanulókat, pl. természettannál helytelen az ilyen célkitűzés: „Ma a fajsúlyról tanulunk,” ehelyett: „Most megnézzük, hogy a különböző

testek hányszor könnyebbek vagy nehezebbek, mint a víz." Altalában, ahol csak lehet, arra törekszünk, hogy a célkitűzés gyakorlati probléma legyen, pl. a súlypontra vonatkozólag helyes célkitűzés ez: „Ma arról tanulunk, hogyan kell egy kocsit megakartani, hogy fel ne boruljon.” Méréstannál, ha pl. egy négyzetről van szó, a célkitűzésben az iskolaterem területének megmérését mint megoldandó problémát állítjuk a tanulók elé. Nyelvi- és helyesírásórán pl. ha a nyugtatványt ismertetjük, a helyes célkitűzés ez: Hogyan bizonyíthatjuk legkönnyebben, hogy valakinek pénzt áadtunk?”

A célkitűzés alakjára nézve lehet kijelentő mondat, vagy kérdő mondat egyaránt. Lehetőleg úgy legyen stilizálva, hogy rövid, világos, szemléltető és könnyen érthető legyen. Jól vezetett tanításnál gyakran előfordul, hogy maguk a tanulók állapítják meg az illető óra célját. Az óra elején kitűzött cél: a főcél, amely az egész órai anyagra vonatkozik, ezenkívül, ha a tárgyalásnál új ponthoz értünk, részletcélkitűzéseket is tehetünk.

A célkitűzés lényegét tekintve láthatjuk, hogy az szoros összefüggésben áll a gyermek lelkében végbemenő folyamatokkal. Cél nélküli tanítással az értelemre és az akaratra hatni képtelenség. A gyermek értelme és akarata magában van, ezeket helyesírányu munkálkodásba csak érdeklődésüket felébresztő célkitűzéssel szoktathatjuk,

Az előkészítés. (Analysis.)

Az öntudatos, tervszerű tanításnál minden mozzanat a gyermek lelki működésére van alapítva. Ha a gyermek lelkét az új ismeret szerzésénél tartós munkába akarjuk hozni, akkor tisztában kell lennünk azzal, hogy az új ismeret milyen viszonyban van a gyermeki lélekkel; vannak-e erre vonatkozólag már képzei vagy tapasztalatai? Alap nélkül nem lehet építeni. Az előkészítésnek is az a célja, hogy a meglévő ismeretek felújításával az új ismereteknek biztos alapja legyen.

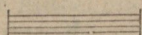
Az előkészítésben felidézzük azokat a tárgyra vonatkozó régi képzeteket, fogalmakat, amelyekhez az újat kapcsoljuk. A rokonképzetek felidézése nemcsak elősegíti és megkönnyíti a későbbi appercepció folyamatot, hanem emellett alkalmat nyújt az esetleg előforduló helytelen vagy zavaros képzetek kiigazítására és tisztázására is.

Szigoruan ügyelnünk kell arra, hogy az előkészítés közben újat ne nyujtsunk. Az ilyen kitérések nemhogy a tárgy köré csoportosítanak, hanem inkább széthordják a gyermek figyelmét. Engedjük az előkészítésnél a tanulókat beszélni, mondják el mindazt, amit a tárgyról tudnak. Tulzásba mennünk sem szabad azonban, csakis arról engedjük beszélni őket, ami a tárggyal kapcsolatban van. Felsőbb osztályokban az előkészítés rendszerint az előző órán tanult anyag ismétléséből áll.

Ha a célkitűzés egy megoldandó probléma volt, akkor az előkészítés folyamán meggyőződnek a tanulók arról, hogy a célban kitűzött feladatot nem képesek megfejtetni, bár erre vonatkozóan már vannak ismereteik, de ezek még nem teljesek. Számolásnál például mikor a tizedes számok osztását tanulják, a feladott probléma ez $1.5 : 0.5$. A gyermek ezt fejben már ki tudja számítani, de belátja, hogy írásban erre képtelen. Ebből kifolyólag szükségét fogja látni, hogy a hiányzó ismereteket megszerezze, melyek a probléma megfejtésére képesítik. Ez fokozza érdeklődését és várakozását. Herbart is azt mondja: „Az iránt érdeklődünk, amit már bizonyos tekintetben ismerünk, de még nem teljesen.”

A jól irányított előkészítés így kelti fel az érdeklődést. Ez a legkedvezőbb biztosíték a tanulók munkálkodásához s így a tanítás eredményéhez.

(Folytatjuk.)

Szent Imre szobra előtt

Irta: Jártas Róza

Szavalják: I., II. és III. fiu. A III. fiu kezében nemzeti zászló.
(Máriás.)

Szent Imre herceg

I. rész.

(Szavalja az I. fiu.)

Kilencszáz év előtt:
Krisztus Urunk hite
Volt a lelked éke; —
Krisztus áldott Szive
Lelked üdvössége.
...S amig magyar földön
Tapodott szent lábád:
Szivedben, lelkedben,
— Mint anya, kezében —
Dajkáltad, becézted
Te édes Hazádat,
Szép Magyarországot!
Krisztus Urunk hite
Csengett, mint harangszó
Szűz tiszta ajkadon;
Krisztus Szive lángja,
Mosolygott, ragyogott

Daliás, királyi,
Gyönyörű arcodon!
...Krisztus erejébe
Öltözött te-karod;
Azért volt oly tiszta
S áldott... imádságos:
Minden akaratod!
S amig a Magyarhon,
Kárpát s Erdély bérce:
— Glóriás alakod
Andalogva nézte,
Szép lelked a földet
S Eget megigézte!
— Hisz harcban, — békében,
Vidámságban, csendben:
Mindig Krisztus Szive
Dobogott-lobogott
Királyi szivedben!